

**NADZÓR Z URZĘDU
NAD CZYNNOŚCIAMI
KOMORNIKA SĄDOWEGO**
na podstawie art. 759 § 2 k.p.c.

Monika Dziewulska

**NADZÓR Z URZĘDU
NAD CZYNNOŚCIAMI
KOMORNIKA SĄDOWEGO**
na podstawie art. 759 § 2 k.p.c.

Monika Dziewulska

Wolters Kluwer

WARSZAWA 2025

SERIA **MONOGRAFIE**

Stan prawny na 8 maja 2025 r.

Recenzent

Dr hab. Kinga Flaga-Gieruszyńska, prof. Uniwersytetu Szczecińskiego

Wydawca

Magdalena Stojek-Siwińska

Redaktor prowadzący

Katarzyna Gierłowska

Opracowanie redakcyjne

Anna Kunz

Projekt okładek serii

Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujemy prawo i własność

Więcej na www.legalnakultura.pl

Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2025

ISBN 978-83-8390-640-9

ISSN 1897-4392

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. +48 728 313 462

e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	11
Wstęp	13
Rozdział I	
Zagadnienia ogólne	19
1. Wprowadzenie	19
2. Pojęcie nadzoru	20
3. Nadzór judykacyjny	26
4. Podsumowanie	31
Rozdział II	
Instytucja nadzoru nad egzekucją i organem egzekucyjnym w ujęciu historycznym	33
1. Wprowadzenie	33
2. Nadzór nad egzekucją i organem egzekucyjnym na ziemiach polskich do czasów zaborów	37
2.1. Urząd woźnego sądowego	37
2.2. Nadzór nad egzekucją i woźnym sądowym	39
3. Nadzór w postępowaniu egzekucyjnym w czasach zaborów	41
3.1. Zabór austriacki	42
3.2. Zabór pruski	44
3.3. Zabór rosyjski	46
4. Nadzór w postępowaniu egzekucyjnym w latach 1918–1964	50

4.1. Unifikacja i kodyfikacja polskiego postępowania egzekucyjnego po 1918 r.	50
4.2. Nadzór judykacyjny nad czynnościami komornika sądowego.....	53
4.2.1. Lata 1933–1945.....	53
4.2.2. Lata 1946–1964.....	61
4.3. Nadzór administracyjny nad komornikiem sądowym...	65
4.3.1. Lata 1933–1945.....	65
4.3.2. Lata 1946–1964.....	65
5. Nadzór w postępowaniu egzekucyjnym w latach 1965–2018	68
5.1. Nadzór judykacyjny nad czynnościami komornika sądowego.....	68
5.2. Nadzór administracyjny nad komornikiem sądowym...	69
5.2.1. Nadzór administracyjny prezesa sądu rejonowego nad komornikiem sądowym po wejściu w życie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji	71
5.2.2. Nadzór administracyjny prezesa sądu okręgowego i apelacyjnego nad komornikiem sądowym po wejściu w życie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji.....	79
5.2.3. Nadzór administracyjny i zwierzchni Ministra Sprawiedliwości po wejściu w życie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji.....	80
5.3. Nadzór samorządowy nad komornikiem sądowym po wejściu w życie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji	83
6. Podsumowanie.....	86

Rozdział III

Nadzór judykacyjny a inne rodzaje nadzoru w postępowaniu egzekucyjnym

1. Wprowadzenie	91
2. Status ustrojowy i prawny komornika sądowego	91
3. Rodzaje nadzoru w polskim sądowym postępowaniu egzekucyjnym	96

4. Nadzór judykacyjny nad czynnościami komornika sądowego.....	101
4.1. Nadzór judykacyjny sprawowany na wniosek	109
4.1.1. Skarga na czynności komornika sądowego	109
4.1.2. Zarzuty przeciwko planowi podziału sumy uzyskanej z egzekucji	119
4.2. Nadzór judykacyjny sprawowany z urzędu	122
4.2.1. Nadzór judykacyjny z urzędu na podstawie art. 759 § 2 k.p.c.	122
4.2.2. Nadzór judykacyjny z urzędu na podstawie art. 960 i 972 k.p.c.	129
4.3. Inne zasady dotyczące nadzoru judykacyjnego wprowadzone ustawą o komornikach sądowych	129
4.3.1. Obowiązki sądu o charakterze sygnalizacyjnym	129
4.3.2. Wytyk judykacyjny.....	131
5. Nadzór administracyjny nad komornikiem sądowym a nadzór judykacyjny nad czynnościami komornika sądowego.....	136
5.1. Nadzór administracyjny nad komornikiem sądowym...	137
5.1.1. Nadzór odpowiedzialny prezesa sądu rejonowego nad komornikiem sądowym.....	141
5.1.2. Nadzór administracyjny prezesa sądu okręgowego i apelacyjnego nad komornikiem sądowym	146
5.1.3. Nadzór administracyjny i zwierzchni Ministra Sprawiedliwości.....	148
6. Nadzór judykacyjny nad czynnościami komornika sądowego a nadzór wewnętrzny samorządu nad komornikiem sądowym.....	150
7. Podsumowanie.....	153

Rozdział IV

Podstawa i charakter działań sądu z urzędu na podstawie

art. 759 § 2 k.p.c.	157
1. Wprowadzenie	157
2. Działanie sądu <i>ex officio</i>	158

3. Charakter nadzoru judykacyjnego z urzędu nad czynnościami komornika sądowego na podstawie art. 759 § 2 k.p.c.	167
3.1. Nadzór prewencyjny i represyjny.....	167
3.2. Nowelizacja art. 759 § 2 k.p.c.....	177
4. Inicjatywa podjęcia nadzoru judykacyjnego z urzędu nad czynnościami komornika sądowego na podstawie art. 759 § 2 k.p.c.	183
5. Przedmiot nadzoru judykacyjnego z urzędu nad czynnościami komornika sądowego na podstawie art. 759 § 2 k.p.c.	191
5.1. Czynności komornika sądowego jako przedmiot nadzoru	191
5.1.1. Postępowanie egzekucyjne a egzekucja.....	194
5.1.2. Czynności egzekucyjne i czynności postępowania egzekucyjnego.....	199
5.1.3. Czynności nieegzekucyjne	203
5.1.4. Zaniechanie dokonania czynności.....	205
5.1.5. Czynności dokonywane przez komornika sądowego w innych postępowaniach	210
6. Zakres przedmiotowy nadzoru judykacyjnego sprawowanego z urzędu na podstawie art. 759 § 2 k.p.c. a zakres przedmiotowy nadzoru judykacyjnego sprawowanego na wniosek na skutek skargi na czynności komornika	215
7. Granice nadzoru judykacyjnego z urzędu nad czynnościami komornika sądowego na podstawie art. 759 § 2 k.p.c.	217
7.1. Granice wyznaczone zasadą dyspozycyjności w postępowaniu egzekucyjnym	219
7.2. Granice wyznaczone charakterem czynności egzekucyjnych dokonanych przez komornika sądowego.....	221
7.3. Granice wyznaczone prawomocnością postanowienia komornika sądowego.....	223
7.4. Obniżenie opłaty egzekucyjnej a granice działań nadzorczych sądu na podstawie art. 759 § 2 k.p.c.	232

7.5. Inne ograniczenia działań nadzorczych sądu na podstawie art. 759 § 2 k.p.c.	235
8. Podsumowanie.....	237

Rozdział V

Postępowanie nadzorcze wszczęte na podstawie art. 759

§ 2 k.p.c.	241
1. Wprowadzenie	241
2. Organ procesowy	242
2.1. Sąd.....	242
2.2. Referendarz sądowy	244
2.3. Właściwość sądu sprawującego nadzór z urzędu na podstawie art. 759 § 2 k.p.c.	246
2.4. Skład sądu	252
3. Czynności nadzorcze organu procesowego.....	253
3.1. Czynności przygotowawcze i czynności orzekania.....	253
3.2. Postać zarządzeń nadzorczych wydanych na podstawie art. 759 § 2 k.p.c.	257
3.3. Rodzaje rozstrzygnięć sądu zawartych w postanowieniu wydanym na podstawie art. 759 § 2 k.p.c.	261
4. Zaskarżalność postanowienia nadzorczego wydanego na podstawie art. 759 § 2 k.p.c.	265
5. Podsumowanie.....	271

Rozdział VI

Stosunek nadzoru judykacyjnego z urzędu na podstawie art. 759 § 2 k.p.c. do nadzoru judykacyjnego sprawowanego

na wniosek na skutek skargi na czynności komornika.....	273
1. Wprowadzenie	273
2. Odrzucenie skargi na czynności komornika sądowego a podjęcie działań nadzorczych na podstawie art. 759 § 2 k.p.c.....	277
3. Konwersja skargi na czynności komornika we wniosek o pojęcie działań nadzorczych na podstawie art. 759 § 2 k.p.c.....	284
4. Podsumowanie.....	293

Rozdział VII**Stosunek nadzoru judykacyjnego z urzędu nad****czynnościami komornika sądowego na podstawie art. 759****§ 2 k.p.c. do innych podstaw nadzorczych w toku egzekucji**

z nieruchomości	299
1. Wprowadzenie	299
2. Nadzór judykacyjny z urzędu nad czynnościami komornika sądowego na podstawie art. 960 k.p.c. w toku egzekucji z nieruchomości	302
3. Nadzór judykacyjny z urzędu nad czynnościami komornika sądowego na podstawie art. 972 § 1 k.p.c. w toku egzekucji z nieruchomości	306
4. Podsumowanie.....	311

Rozdział VIII**Nadzór judykacyjny z urzędu nad czynnościami****komornika sądowego na podstawie art. 759 § 2 k.p.c.****a odpowiedzialność odszkodowawcza Skarbu Państwa**

i organu egzekucyjnego	313
1. Wprowadzenie	313
2. Zależność między nadzorem judykacyjnym nad czynnościami komornika sądowego, w tym sprawowanym na podstawie art. 759 § 2 k.p.c., a odpowiedzialnością odszkodowawczą komornika sądowego	314
3. Podsumowanie.....	324

Zakończenie	327
--------------------------	------------

Bibliografia.....	335
--------------------------	------------

Wykaz orzecznictwa.....	377
--------------------------------	------------

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

d. k.p.c., Kodeks postępowania cywilnego z 1930 r.	– rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 29.11.1930 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 1950 r. Nr 43, poz. 394 ze zm.)
fr. k.p.c.	– francuski Kodeks postępowania cywilnego z 1806 r.
Konstytucja RP	– Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
k.p.c.	– ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2024 r. poz. 1568 ze zm.)
niem. u.p.c.	– niemiecka ustawa o postępowaniu cywilnym z 30.01.1877 r.
pr. upadł.	– ustawa z 28.02.2003 r. – Prawo upadłościowe (Dz.U. z 2024 r. poz. 794)
p.u.s.p.	– ustawa z 27.07.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2024 r. poz. 334 ze zm.)
ros. u.p.s.c.	– rosyjska ustawa postępowania sądowego cywilnego z 1864 r.
u.k.k.	– ustawa z 28.02.2018 r. o kosztach komorniczych (Dz.U. z 2024 r. poz. 377)
u.k.s.	– ustawa z 22.03.2018 r. o komornikach sądowych (Dz.U. z 2024 r. poz. 1458)
u.k.s.e.	– ustawa z 29.08.1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. z 2018 r. poz. 1309 ze zm.)
u.s.n.p.s.	– ustawa z 17.06.2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki (Dz.U. z 2023 r. poz. 1725)
u.z.r.	– ustawa z 6.12.1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (Dz.U. z 2018 r. poz. 2017)

Czasopisma i publikatory

GA	– Głos Adwokatów
M.Prawn.	– Monitor Prawniczy
NC	– Nowa Currenda
NP	– Nowe Prawo
NPC	– Nowe Prawo Cywilne
OSNC	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
OSNCP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna i Pracy
OSP	– Orzecznictwo Sądów Polskich
OTK, OTK-A	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Seria A
PiP	– Państwo i Prawo
PPC	– Polski Proces Cywilny
PPE	– Przegląd Prawa Egzekucyjnego
Prob.Egz.	– Problemy Egzekucji
Prob.Egz.S.	– Problemy Egzekucji Sądowej
PS	– Przegląd Sądowy

Sądy

ETPC	– Europejski Trybunał Praw Człowieka
SN	– Sąd Najwyższy
SA	– sąd apelacyjny
SO	– sąd okręgowy
TK	– Trybunał Konstytucyjny
WSA	– wojewódzki sąd administracyjny

WSTĘP

Wyposażenie organów działających w ramach *imperium* państwowego w środki o charakterze władczym, w tym w środki zawierające element przymusu, z natury rzeczy musiało doprowadzić do wykształcenia instytucji nadzoru czy choćby w początkowej fazie – kontroli nad działalnością tych podmiotów. W polskim systemie sądowego postępowania egzekucyjnego nadzór judykacyjny nad czynnościami komornika sądowego na wniosek i z urzędu sprawuje sąd. Działanie sądu jako organu nadzoru ma miejsce wówczas, gdy zachodzi potrzeba podjęcia czynności nadzorczych wobec czynności komornika – czy to na skutek wniesionej skargi, czy też z urzędu poprzez wydanie zarządzeń zmierzających do należytego wykonania egzekucji oraz usuwania spostrzeżonych uchybień¹. Komornik sądowy podlega także nadzorowi administracyjnemu i nadzorowi wewnętrznemu samorządu komorniczego, sprawowanym przez inne powołane do tego organy.

Postępowanie egzekucyjne nie ma charakteru obligatoryjnego. Podstawowym celem postępowania cywilnego jest realizacja norm prawa cywilnego. Osiągnięcie wspomnianego celu w postępowaniu rozpoznawczym nie zawsze jest możliwe, zdarza się bowiem, że strona nie stosuje się do rozstrzygnięcia sądowego i nie wykonuje go dobrowolnie. Dlatego też ustawy procesowe przewidują wiele środków wymuszających spełnienie świadczenia określonego w treści orzeczenia. Przymus stosowany przez organy egzekucyjne, przede wszystkim przez komorników sądowych,

¹ Z. Świeboda, *Komentarz do Kodeksu postępowania cywilnego. Część druga. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, Warszawa 2001, s. 50; E. Gapska, *Czynności decyzyjne sądów w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2010, s. 116.

k którzy, wykonując swoje ustawowe obowiązki, ingerują w zagwarantowaną przepisami Konstytucji RP sferę podstawowych praw i wolności człowieka, tj. m.in. prawa do nietykalności i wolności osobistej, prawa do nienaruszalności mieszkania oraz prawa do własności, jest jednym z powodów, dla których doszło do wykształcenia instytucji nadzoru nad ich czynnościami. Należy powtórzyć za A. Marciniakiem, że to właśnie w przymusie, będącym atrybutem władzy państwowej, wyraża się „różnica między dobrowolnym spełnieniem przez dłużnika świadczenia należnego wierzycielowi a uzyskaniem tego świadczenia w drodze egzekucji”. Autor dodaje przy tym, że przymusowe urzeczywistnianie norm prawnych w drodze egzekucji należy do zadań państwa, które powołuje do tego odpowiednie organy – organy egzekucyjne, ale także „zapewnia kontrolę procesową sądu nad czynnościami egzekucyjnymi”². Konstytucyjnie zagwarantowane prawo do sądu wymagało wprowadzenia takich regulacji prawnych, które umożliwiłyby sprawowanie przez sąd nadzoru nad czynnościami komornika sądowego. Wobec specyfiki postępowania egzekucyjnego, która powoduje, że dokonane czynności egzekucyjne wywołują niejednokrotnie nieodwracalne skutki prawne, konieczne jest – oprócz możliwości skorzystania ze środków zaskarżenia – także działanie w tym zakresie przez sąd *ex officio*³.

Jak już wcześniej wspomniano, niejednokrotnie orzeczenie wydane w postępowaniu rozpoznawczym, bez jego egzekucji, a często nawet samego zagrożenia przymusowym wykonaniem, nie spełni oczekiwanego celu⁴. Wobec okoliczności, że nie wszystkie podmioty spełnią dobrowolnie obowiązki ustalone w orzeczeniu sądowym, konieczne

² A. Marciniak, *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2023, s. 22.

³ I. Gil, *Zakres dopuszczalnego nadzoru judykacyjnego nad komornikiem* [w:] *Dostęp do ochrony prawnej w postępowaniu cywilnym*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, R. Flejszar, E. Marszałkowska-Kręś, Warszawa 2021, s. 383. Podobnie wskazuje A. Olaś, zdaniem którego dokonywanie czynności egzekucyjnych i skutki tych czynności wymagają stworzenia kompleksowego systemu kontroli legalności przebiegu postępowania egzekucyjnego – A. Olaś, *Czy w postępowaniu egzekucyjnym sąd jest związany wydanym przez siebie uprzednio w trybie art. 759 § 2 Kodeksu postępowania cywilnego rozstrzygnięciem nadzorczym?*, PPC 2022/2, s. 393.

⁴ J. Nowosielska-Deresiewicz, *Egzekucja z wynagrodzenia za pracę*, Warszawa 1973, s. 7–8; B. Moszyński, L. Policha, B. Targoński, *Przepisy dla komorników*, Warszawa 1959,

było stworzenie instytucji dysponującej środkami przymusu w celu zapewnienia posłuszeństwa orzeczeniom sądów. Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu wyroku z 20.01.2004 r., SK 26/03⁵, wskazał, że komornik posiada – w ramach wykonywanych zadań i pełnionej funkcji – władcze kompetencje wobec innych podmiotów stosunków prawnych. Z zasady państwa prawa (a nawet z pewnej zwyczajowej zasady przyjętej we współczesnych państwach cywilizowanych) wynika, że przymusu tego nie mogą stosować sami wierzyciele, lecz tylko instytucja władzy publicznej. Każde zastosowanie środków przymusu wiążące się nieuchronnie z ingerencją w prawem chronione wartości (np. prawo własności), musi więc łączyć się z możliwością sprawowania nadzoru.

Instytucja nadzoru w swym początkowym kształcie – nad organami wykonawczymi (egzekucyjnymi), później także nad czynnościami tych organów, przeszła na przestrzeni wieków wieloetapową ewolucję. Obecny kształt oraz zasady funkcjonowania instytucji nadzoru w sądowym postępowaniu egzekucyjnym nie są wolne od błędów legislacyjnych. Najbardziej jaskrawym problemem w praktyce zdaje się brak precyzyjnego rozgraniczenia nadzorów – nad czynnościami komornika i samym komornikiem sądowym, przede wszystkim – nadzoru judykacyjnego od nadzoru administracyjnego oraz nadzoru administracyjnego od nadzoru wewnętrznego samorządu komorniczego. Pośrednio wpływ na taki stan rzeczy ma zamiennie używanie i stosowanie terminologii w tym zakresie, bowiem w przypadku nadzoru judykacyjnego można mówić w istocie o nadzorowaniu czynności komornika sądowego, a względem nadzoru administracyjnego i nadzoru samorządowego – o nadzorze nad komornikiem sądowym. Stosowanie tej terminologii zamiennie przez niektórych autorów w przypadku nadzoru nad czynnościami komornika sądowego oraz nadzoru nad komornikiem sądowym nie sposób uznać za prawidłowe, choć jest to praktyka dość powszechna. Niestety, tendencja ta rośnie w siłę, bowiem, na co zwrócił uwagę A. Marciniak, ustawodawstwo ostatnich lat niejednokrotnie zamiennie posługuje się pojęciami,

s. 5; K. Lubiński, *Uczestnicy sądowego postępowania egzekucyjnego*, Prob.Egz.S. 1994/5, s. 12.

⁵ OTK-A 2004/1, poz. 3.

które nie są synonimami⁶, co powoduje trudności w wykładni przepisów oraz prowadzi do wydawania błędnych rozstrzygnięć sądowych.

Dnia 22.03.2018 r. Sejm uchwalił ustawę o komornikach sądowych⁷, która zastąpiła ustawę o komornikach sądowych i egzekucji⁸. Szczególną uwagę ustawodawca poświęcił zmianom w zakresie zasad ustroju i wykonywania zawodu komornika sądowego, przy czym problematyka kosztów komorniczych stała się przedmiotem odrębnej regulacji (ustawy o kosztach komorniczych). W uzasadnieniu projektu ustawy o komornikach sądowych podkreślono niejednokrotnie, że ustawa o komornikach sądowych i egzekucji, kilkadziesiąt razy nowelizowana, wewnętrznie niespójna oraz pozbawiona przejrzystości, powodowała trudności w wykładni jej przepisów, nie eliminowała luk prawnych i wobec powyższego konieczne było zaproponowanie nowego aktu prawnego. W art. 165 ust. 1 u.k.s. wskazano, że: „Nadzór nad komornikami⁹ obejmuje nadzór judykacyjny, nadzór administracyjny oraz nadzór wewnętrzny samorządu komorniczego”. Ustawodawca zastrzegł przy tym w ust. 2 tego artykułu, że nadzór administracyjny nie może wkraczać w działania wchodzące w zakres nadzoru judykacyjnego. Obecnie uważa się, że skoro ustawodawca w art. 165 ust. 1 u.k.s. w pierwszej kolejności wymienił nadzór judykacyjny, to nadzór ten zachowuje podstawowe znaczenie¹⁰, choć wszystkie nadzory wymienione w tym przepisie są niezależne.

Aktywność nadzorcza sądu w postępowaniu egzekucyjnym może być podjęta z inicjatywy zainteresowanego podmiotu – na skutek złożenia środka zaskarżenia (np. wniesienia skargi na czynności komornika, przewidzianej w art. 767 § 1 k.p.c.). Możliwe jest także podjęcie przez

⁶ A. Marciniak, *Rozwiązanie zbiegu egzekucji sądowych*, NC 2021/3, s. 40.

⁷ Tekst pierwotny: Dz.U. z 2018 r. poz. 771.

⁸ Dz.U. z 2018 r. poz. 1309 ze zm.

⁹ Ustawodawca również stosuje zamiennie terminologię w zakresie nadzoru nad czynnościami komornika sądowego oraz nadzoru nad samym komornikiem sądowym, co doprowadziło do błędu merytorycznego w treści art. 165 ust. 1 u.k.s. – nadzór judykacyjny jest bowiem nadzorem nad czynnościami komornika sądowego, a nie nad komornikiem sądowym.

¹⁰ M. Lewandowski [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Kodeks Etyki Zawodowej Komornika Sądowego. Komentarz*, red. M. Świeczkowska-Wójcikowska, J. Świeczkowski, Warszawa 2020, s. 498.

sąd działań z urzędu, w tym na podstawie art. 759 § 2 k.p.c. Przyznane sądowi w tym przepisie uprawnienia nadzorcze mają charakter prewencyjny i represyjny. Ustawą o komornikach sądowych znowelizowano m.in. art. 759 § 2 k.p.c., który otrzymał brzmienie: „Sąd wydaje z urzędu komornikowi zarządzenia zmierzające do zapewnienia należytego wykonania egzekucji oraz usuwa spostrzeżone uchybienia. Ocena prawna wyrażona przez sąd w ramach wydanych zarządzeń jest wiążąca dla komornika”. Biorąc przy tym pod uwagę całokształt regulacji dotyczących sądowego postępowania egzekucyjnego, należy wskazać, że nadzór judykacyjny sprawowany nad czynnościami komornika sądowego, w tym z urzędu, ma najdonioślejsze znaczenie.

Rozdział I

ZAGADNIENIA OGÓLNE

1. Wprowadzenie

Jedną z instytucji determinujących kształt postępowania cywilnego jest nadzór judykacyjny, który został powierzony sądom zgodnie z ogólnie przyjętą zasadą, że orzeczenia sądowe nie mogą być zmieniane w jakimkolwiek innym trybie niż procesowy¹. Hierarchiczna struktura organów wymiaru sprawiedliwości powoduje konieczność wprowadzania do porządku prawnego środków kontroli i nadzoru nad czynnościami organów niższego rzędu, ponieważ z doświadczenia życiowego wynika, że każde postępowanie może być obciążone błędami oraz różnego rodzaju uchybieniami². Ustawodawca wprowadził więc środki do usuwania tych błędów również z tej przyczyny, że jednostka, która dochodzi swoich praw, nie jest władna do wyeliminowania ich we własnym zakresie³. Nie inaczej dzieje się w postępowaniu egzekucyjnym, gdzie w ramach nadzoru judykacyjnego, sprawowanego na wniosek oraz z urzędu, dochodzi do weryfikacji i kontroli czynności dokonywanych przez komornika sądowego.

¹ A. Łazarska, *Niezawisłość sędziowska i jej gwarancje w procesie cywilnym*, Warszawa 2018, s. 231.

² J. Krajewski, *Nadzór judykacyjny nad prawomocnymi orzeczeniami w polskim procesie cywilnym*, Toruń 1963, s. 87.

³ J. Krajewski, *Nadzór...*, s. 87.

Pojęcie nadzoru zostało zdefiniowane przede wszystkim w doktrynie prawa administracyjnego. Jak zauważono w literaturze, powyższy dorobek może być przeniesiony na grunt tych regulacji, w których sąd powszechny występuje jako organ nadzorujący czynności innych podmiotów⁴, a więc także w przypadku nadzoru sprawowanego przez sąd z urzędu na podstawie art. 759 § 2 k.p.c.

2. Pojęcie nadzoru

Pojęcie nadzoru nie ma ściśle określonego znaczenia ani w języku prawnym, ani prawniczym oraz potocznym. „Nadzór” oznacza tyle, co dozowanie, strzeżenie, pilnowanie kogoś lub czegoś, opiekę, kontrolę, ale również należy przez niego rozumieć „urząd, zespół ludzi sprawujących zwierzchnią władzę nad czymś, dozującego kogoś lub coś”⁵. W języku prawniczym w ogólnym rozumieniu nadzór to prawo do weryfikacji stanu faktycznego oraz do korygowania i usuwania błędów w zakresie działalności nadzorowanych podmiotów, organów czy też instytucji. Nadzór jest kwalifikowany jako pojęcie szersze od kontroli, przez którą należy rozumieć „porównanie stanu faktycznego ze stanem wymaganym”⁶. Istotą kontroli jest więc konfrontacja stanu rzeczywistego ze stanem oczekiwanym i postulowanym w danej działalności, z ewentualnym wyodrębnieniem różnic pomiędzy tymi stanami, jednak bez możliwości egzekucji wystosowanych zaleceń, przy czym oddzielenie instytucji kontroli i nadzoru jest możliwe tylko w przypadku, gdy występują one niezależnie, natomiast jeżeli kontrola jest wykonywana przez organ nadzorczy, należy ją traktować jako jedną z form realizacji nadzoru.

Oznaczenie instytucjom nadzoru i kontroli wspólnego celu, jakim jest zapewnienie prawidłowego funkcjonowania podmiotów poddawanych czynnościom nadzorczym i kontrolnym, powoduje, że ich rozgraniczenie nie jest zadaniem prostym. Zadania tego podjęli się przedstawiciele

⁴ A. Jaworski, A. Komenda [w:] *Krajowy Rejestr Sądowy i postępowanie rejestrowe*, red. A. Komenda, Warszawa 2021, s. 685–686.

⁵ L. Drabik, *Słownik języka polskiego*, Warszawa 2022, s. 288.

⁶ L. Drabik, *Słownik...*, s. 209.

doktryny prawa administracyjnego, przede wszystkim w okresie powojennym, a definicje nadzoru i kontroli zaproponowano swego czasu w projekcie ustawy o przepisach ogólnych prawa administracyjnego⁷.

W doktrynie prawa administracyjnego nadzór definiuje się w ujęciu przedmiotowym, jako zespół zastosowanych czynności i środków, oraz w podmiotowym (instytucjonalnym), wskazując na organ posiadający uprawnienia do wykonywania czynności nadzorczych. Z uwagi na podmiot nadzorujący wyodrębnić należy nadzór sprawowany przez: organy sądowe – nadzór judykacyjny i organy administracji – nadzór administracyjny. Kolejnym kryterium jest położenie nacisku na cechy nadzoru – może on mieć bowiem charakter prewencyjny (zapobiegawczy) lub represyjny (korygujący).

Nadzór to rodzaj prawnie uregulowanej zależności, opartej na upoważnieniu ustawowym do zastosowania aktów oraz czynności wiążących wobec podmiotu nadzorowanego, jak również do skutecznego wzruszenia tych aktów lub czynności⁸. Obejmuje on, poza czynnościami właściwymi dla pojęcia kontroli⁹, również rozbudowane czynności

⁷ Projekt zakładał, że przez kontrolę rozumieć należy czynności sprawdzające, podjęte dla ustalenia, czy działania podmiotu kontrolowanego są zgodne z wymaganymi kryteriami, oraz sformułowanie ocen, a w miarę potrzeby – wniosków w celu usunięcia stwierdzonych uchybień lub wprowadzenia usprawnień, natomiast przez nadzór – kontrolę połączoną z uprawnieniami do podjęcia prawem przewidzianych środków wiążących nadzorowanego lub możliwość bezpośredniego wzruszenia jego aktów, przy czym zgodnie z projektem, jeżeli przepisy prawa nie określały środków nadzorczej ingerencji, określenie „nadzór” traktować należało wyłącznie jako kontrolę (projekt ustawy – Przepisy ogólne prawa administracyjnego, 29 grudnia 2010 r.).

⁸ R. Giętkowski, T. Bąkowski [w:] *Leksykon prawa administracyjnego*, red. E. Bojanowski, K. Żukowski, Warszawa 2009, s. 151–152.

⁹ Działalność kontrolna polega na obserwowaniu określonych zjawisk, analizowaniu ich charakteru i przedstawianiu spostrzeżeń – J. Starościk, *Prawo administracyjne*, Warszawa 1978, s. 349. Sama kontrola to przede wszystkim ogół czynności zmierzających do ustalenia faktycznego stanu rzeczy, połączony z porównaniem stanu istniejącego z planowanym, ale także zbadanie tego stanu, zestawienie go z tym, co być powinno, i sformułowanie odpowiedniej oceny oraz w przypadku rozbieżności między stanem istniejącym a pożądanym – ustalenie przyczyn tych rozbieżności i sformułowanie zaleceń mających na celu wskazanie sposobów usunięcia niepożądanych zjawisk ujawnionych przez kontrolę. Por. E. Iserzon, *Prawo administracyjne*, Warszawa 1968, s. 174–175; W. Dawidowicz, *Naukowe podstawy organizacji pracy w administracji*, Toruń 1968, s. 78;

pokontrolne, zapewniające możliwość usunięcia stwierdzonych nieprawidłowości poprzez władcze wkroczenie w działalność podmiotu nadzorowanego za pomocą przewidzianych przepisami ustaw środków nadzoru. Nadzór jest więc wypadkową kontroli i władczego wkraczania w działalność podmiotu nadzorowanego¹⁰.

Wielokrotnie podkreślano w piśmiennictwie, że z samej istoty sprawowania nadzoru nie wynikają kompetencje do podejmowania czynności, które mają na celu usunięcie spostrzeżonych uchybień, natomiast uprawnień polegające na bezpośredniej ingerencji w działalność podmiotu nadzorowanego powinny być przyznane nadzorującemu niezależnie od regulacji ogólnych w zakresie sprawowania nadzoru¹¹. Nadzór można również określić jako zespół kompetencji organu nadzorującego do wywierania w sposób władczy i jednostronny wpływu na sytuację prawną podmiotów nadzorowanych przez stosowanie wiążących środków oddziaływania.

Podejmowane w ramach nadzoru czynności nadzorcze co do zasady polegają na:

- 1) weryfikacji stanu faktycznego oraz korygowaniu i usuwaniu błędów w zakresie działalności nadzorowanych podmiotów, organów czy też instytucji;
- 2) konfrontacji stanu rzeczywistego ze stanem oczekiwanym i postulowanym w danej działalności, z ewentualnym wyodrębnieniem różnic pomiędzy tymi stanami;
- 3) możliwości wpływu oraz modyfikacji działań podmiotu nadzorowanego przez zastosowanie środków władczych, po uprzednim zbadaniu tej działalności oraz jej weryfikacji¹².

E. Ochendowski, *Postępowanie administracyjne*, Toruń 1996, s. 13–14; J. Boć, *Administracja publiczna*, Wrocław 2004, s. 327; J. Boć, *Prawo administracyjne*, Wrocław 2005, s. 394.

¹⁰ R.W. Kaszubski, A. Tupaj-Cholewa, *Prawo bankowe*, Warszawa 2010, s. 162.

¹¹ Tak np. G. Julke, *Nadzór administracyjny sądu rejonowego nad działalnością komornika sądowego*, PPE 2006/11, s. 51.

¹² J. Łopatowska-Rynkowska, *Czynności sądu w toku egzekucji z nieruchomości*, Wrocław 2007, s. 42.

Niektórzy autorzy stwierdzają ponadto, że na zespół kompetencji nadzorczych składają się nie tylko uprawnienia związane z wykonywaniem czynności nadzorczych, ale i obowiązek sprawowania nadzoru w stosunku do oznaczonego kręgu podmiotów oraz w określonym zakresie przedmiotowym¹³. Wielu autorów proponuje, by używać terminu „nadzór” w przypadkach, gdy relacja między podmiotami charakteryzuje się występowaniem stosunku nadrzędności oraz podporządkowania, a więc powoduje powstanie odpowiedzialności jednego z nich za działania drugiego, gdzie podmiot nadrzędny ma kompetencję do kształtowania sytuacji podmiotu podrzędnego¹⁴. W ramach nadzoru podmiot nadzorujący dokonuje kontroli działań podmiotu nadzorowanego oraz – w zależności od wyników przeprowadzonej kontroli – stosuje środki o charakterze władczym w celu zapobiegania niezgodności tych działań z ogólnie przyjętymi kryteriami oraz usunięcia już powstałych niezgodności¹⁵. Możliwe jest także zastosowanie środków o charakterze niewładczym, które nie mają bezpośredniego wpływu na sytuację nadzorowanego (tzn. mają charakter pomocniczy), bowiem nadzorem jest każde wkroczenie w sferę działania samodzielnego podmiotu¹⁶.

Nadzór utożsamiany jest z pewnego rodzaju upoważnieniem do samodzielnej kontroli w połączeniu z upoważnieniem do korygowania zachowań niedopuszczalnych, bo sprzecznych z zasadą legalności działania¹⁷. Charakteryzuje się istnieniem uprawnienia organu nadzorującego do wydania poleceń oraz wiążących dyrektyw o zmianie kierunków działania organu nadzorowanego, a organowi nadzorującemu przysługuje nie tylko uprawnienie do prowadzenia obserwacji i dokonywania ocen, ale

¹³ S. Jędrzejewski, *Kontrola administracji*, Poznań 2000, s. 17 i n.

¹⁴ T. Bigo, *Z problematyki nadzoru nad administracją*, „Kontrola Państwowa” 1964/15, s. 2; S. Jędrzejewski, *Kontrola administracji państwowej*, Toruń 1976, s. 9; M. Szewczyk, *Nadzór w materialnym prawie administracyjnym. Administracja wobec wolności, własności i innych praw podmiotowych jednostki*, Poznań 1996, s. 33.

¹⁵ R. Giętkowski, T. Bąkowski [w:] *Leksykon prawa...*, s. 151–152.

¹⁶ L. Bar, *Studia z dziedziny prawa administracyjnego*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1971, s. 142.

¹⁷ M. Jaroszyński [w:] *Polskie prawo administracyjne. Część ogólna*, red. M. Jaroszyński, M. Zimmermann, W. Brzeziński, Warszawa 1956, s. 165; W. Lang, *Struktura kontroli prawnej organów państwowych*, Kraków 1963, s. 17; M. Szewczyk, *Nadzór w materialnym prawie...*, s. 32.

również spoczywa na nim współodpowiedzialność za wynik działalności organów podległych nadzorowi¹⁸.

W każdym przypadku stosowania nadzoru występuje pojęcie uprawnień organu nadzorującego do kontroli podmiotu nadzorowanego przy użyciu określonych środków oddziaływania (środków nadzoru)¹⁹. Środki nadzoru stosowane przez organ nadzorujący muszą być mu wyraźnie przez prawo przyznane, tworząc swego rodzaju „prawną listę środków nadzoru”²⁰. Organ nadzorujący posiada przewidziane prawem kompetencje, które określone są w sposób precyzyjny i szczegółowy w przepisach²¹. Treść nadzoru, czyli jego zakres i środki realizacji, muszą być określone przez normy nadzorcze²².

W ramach sprawowania nadzoru organ nadzorujący spostrzega nieprawidłowości oraz ocenia działania podmiotu nadzorowanego. Możliwość władczego ingerowania w działalność jednostki nadzorowanej wynika z regulacji prawnych oraz wzajemnych relacji pomiędzy nadzorującym i nadzorowanym. Szczególnym uprawnieniem władczym jest prawo kontrolowania i oceniania prawidłowości działań podmiotów nadzorowanych pod względem zgodności z prawem²³. Celem nadzoru jest nie tylko zapewnienie przestrzegania prawa przez podmiot nadzorowany, ale także wspomaganie realizacji jego zadań. Co do zasady, organ nadzoru odpowiada za strefę działania podmiotu nadzorowanego, w zakresie której dysponuje odpowiednimi środkami nadzorczymi, jednak bez możliwości „wyręczania” nadzorowanych podmiotów w ich działalności.

Instytucja nadzoru nie ma charakteru uniwersalnego, a zatem treści nadzoru należy każdorazowo poszukiwać w szczegółowych przepisach regulujących daną dziedzinę – jest ona bowiem odmienna dla każdego

¹⁸ J. Starościak, *Prawo...*, s. 349–350.

¹⁹ E. Ura, *Prawo administracyjne*, Warszawa 2015, s. 40.

²⁰ J. Boć, T. Kuta, *Prawo administracyjne, Zagadnienia podstawowe*, Warszawa 1984, s. 122–123.

²¹ R. Giętkowski, T. Bąkowski [w:] *Leksykon prawa...*, s. 153.

²² W. Dawidowicz, *Zagadnienia ustroju administracji państwowej w Polsce*, Warszawa 1970, s. 36.

²³ Szerzej E. Ochendowski, *Prawo administracyjne*, Toruń 1999.

przypadku, za każdym razem inny jest więc cel oraz prawa i obowiązki organu sprawującego nadzór, a także stosowane środki nadzoru²⁴.

Sprawowanie nadzoru wiąże się z systematycznym gromadzeniem informacji na temat podmiotu nadzorowanego, co skutkuje koniecznością istnienia regulacji dotyczących obowiązków informacyjnych podmiotu nadzorowanego oraz organu nadzorczego, który te informacje gromadzi i wykorzystuje w ramach nadzoru. Kompetencja organu nadzoru względem podmiotu nadzorowanego przejawia się zatem z jednej strony w możliwości żądania informacji *ad hoc*, z drugiej – w żądaniu regularnego przekazywania informacji, bez uprzedniego wezwania ze strony organu nadzoru²⁵.

Jak wskazał Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 15.01.2009 r., K 45/07, pojęcie nadzoru jest przede wszystkim kategorią prawa administracyjnego i wywodzi się z terminologii nauk o organizacji i zarządzaniu, jednakże nawet na gruncie tych nauk jedynie w pewnym przybliżeniu można podać znaczenie tego pojęcia. Najczęściej określenia „nadzór” używa się do sytuacji, w której organ jest wyposażony w środki oddziaływania na postępowanie podmiotów i jednostek nadzorowanych, nie może on jednak wyręczać tych organów w ich działalności²⁶. Wobec braku sprecyzowania pojęcia nadzoru Trybunał Konstytucyjny konsekwentnie podtrzymuje pogląd, że przez nadzór należy rozumieć określone procedury dające odpowiednim organom, wyposażonym w stosowne kompetencje, prawo ustalania stanu faktycznego, jak też korygowania działalności organu nadzorowanego²⁷.

Pojęciem nadzoru posługuje się również ustrojodawca w Konstytucji RP. Konstytucyjne pojmowanie nadzoru ma charakter autonomiczny

²⁴ L. Bar, *Położenie prawne przedsiębiorstwa państwowego w sferze prawa administracyjnego*, Warszawa 1968, s. 122.

²⁵ M. Maciejewski, *Kontrola i nadzór na podstawie ryzyka. Podejścia stosowane w nadzorze i kontroli*, „Kontrola Państwowa” 2016/6, s. 35.

²⁶ OTK-A 2009/1, poz. 3; tak również M. Wierzbowski, *Prawo administracyjne*, Warszawa 2007, s. 99–100.

²⁷ Orzeczenie TK z 18.01.1994 r., K 9/93, OTK 1994/1, poz. 3; uchwała TK z 5.10.1994 r., W 1/94, OTK 1994/2, poz. 47.

i nie może być wprost odnoszone do pojęcia nadzoru administracyjnego. Wedle W. Sanetry „nadzór” i „kontrola” w ujęciu Konstytucji RP rozumiane są w sposób szczególny, nie jest to jednak synonim kontroli instancyjnej rozumianej w taki sposób, jak jest to określone w postępowaniu administracyjnym²⁸. Samo pojęcie nadzoru w prawie konstytucyjnym jest również kategorią niejednołitą.

Niewątpliwie podstaw realizacji zadań w ramach nadzoru należy poszukiwać w zasadzie legalizmu określonej w art. 7 Konstytucji RP, wedle którego organy władzy publicznej w Polsce powinny działać na podstawie i w granicach prawa. Dla spełnienia tej zasady nadzór powinien charakteryzować się co najmniej trzema cechami:

- 1) status i działanie organów wykonujących zadania nadzorcze oraz podmiotów poddanych nadzorowi określone są przepisami prawa, ponieważ jakakolwiek ingerencja w działanie autonomicznego podmiotu jest ograniczeniem – choćby pośrednim – jego wolności, a zgodnie z art. 22 Konstytucji RP wolność ta może być ograniczana tylko w drodze ustawy i tylko ze względu na ważny interes publiczny;
- 2) normatywnym określeniem sytuacji, w jakich ingerencja organu nadzoru jest dopuszczalna, a także środków, za pomocą których organ ten koryguje działalność nadzorowanego podmiotu;
- 3) sformalizowaniem procesu stosowania środków nadzoru, będącego gwarancją dla podmiotu nadzorowanego istnienia środków ochrony prawnej, umożliwiających korygowanie błędnych decyzji organów nadzoru²⁹.

3. Nadzór judykacyjny

Nadzór judykacyjny (nazywany też nadzorem sądowym lub orzecznictwem) to nadzór sprawowany przez sądy z zasady hierarchicznie wyższe

²⁸ W. Sanetra, *O roli Sądu Najwyższego w zapewnianiu zgodności z prawem oraz jednolitości orzecznictwa sądowego*, PS 2006/9, s. 4–5.

²⁹ R.W. Kaszubski, *Funkcjonalne źródła prawa bankowego publicznego*, Kraków 2006, s. 31.

nad sądami im podległymi i oznacza nadzór nad orzecznictwem sądowym, czyli nad właściwą jurysdykcyjną działalnością sądów³⁰. W piśmiennictwie podkreśla się, że zakres znaczeniowy pojęcia nadzoru judykacyjnego nie wyklucza się z zakresem znaczeniowym wymiaru sprawiedliwości, ponieważ wymierzanie sprawiedliwości polega także na sprawowaniu nadzoru w zakresie orzekania³¹. J. Krajewski proponował, aby pod pojęciem nadzoru judykacyjnego rozumieć „oparty na przepisach prawa całokształt działalności sądów hierarchicznie przełożonych nad orzecznictwem sądów niższych, zmierzającej do zapewnienia prawidłowego wykonywania przez sądy funkcji wymiaru sprawiedliwości”³². Jak podkreśla B. Bładowski, z uwagi na zasadę niezawisłości sędziowskiej właściwa działalność jurysdykcyjna sędziów polegająca na dokonywaniu czynności z zakresu rozpoznawania spraw podlega wyłącznie nadzorowi judykacyjnemu sprawowanemu stosownie do zasady instancyjności przez sądy instancyjne wyższe na drodze rozpoznawania zwyczajnych i nadzwyczajnych środków zaskarżenia orzeczeń³³. Zasada instancyjności, uregulowana w Konstytucji RP (zgodnie bowiem z art. 78 zdanie pierwsze Konstytucji RP każda ze stron ma prawo do zaskarżenia orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji) w ogólnym rozumieniu oznacza prawo stron każdego postępowania do uruchamiania procedury weryfikującej prawidłowość wszelkich rozstrzygnięć indywidualnych wydawanych przez organ działający w charakterze pierwszej instancji³⁴. Istotą nadzoru judykacyjnego jest kontrola prawidłowości orzeczeń sądu niższej instancji przez sąd odwoławczy w drodze rozpoznawania środków odwoławczych wniesionych od tych rozstrzygnięć przez uprawnione podmioty³⁵. Nadzór judykacyjny jest więc niczym innym jak kontrolowaniem orzeczeń sądów niższej instancji w wyniku wnoszonych od nich środków zaskarżenia o najczęściej

³⁰ A. Łazarska, *Niezawisłość sędziowska...*, s. 236.

³¹ W. Sanetra, *Sąd Najwyższy i jego funkcje w polskim systemie sędziowskim*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2014/10, s. 3.

³² J. Krajewski, *Nadzór judykacyjny...*, s. 95.

³³ B. Bładowski, *Metodyka pracy sędziego cywilisty*, Warszawa 2013, s. 30.

³⁴ A. Błaś [w:] *Konstytucje Rzeczypospolitej oraz komentarz do Konstytucji RP z 1997 roku*, red. J. Boć, Wrocław 1998, s. 140.

³⁵ A. Górski [w:] *Prawo o ustroju sądów powszechnych. Komentarz*, Warszawa 2013, red. A. Górski, s. 34.

dwuszczeblowym charakterze, ponieważ sprawowany jest przez sądy drugiej instancji oraz Sąd Najwyższy. Z uwagi na okoliczność, że nadzór judykacyjny polega przede wszystkim na korygowaniu wadliwych orzeczeń, realizowany jest głównie za pomocą środków procesowych o charakterze represyjnym. Nadzór judykacyjny może mieć również charakter prewencyjny, służący przede wszystkim ujednoliceniu orzecznictwa³⁶.

Nadzór judykacyjny znajduje oparcie konstytucyjne. Zgodnie z art. 183 ust. 1 Konstytucji RP Sąd Najwyższy sprawuje nadzór nad działalnością sądów powszechnych i wojskowych w zakresie orzekania. Samo „orzekanie” utożsamiane jest z jednej strony z rozpatrzeniem sprawy (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP), z drugiej zaś ze sprawowaniem wymiaru sprawiedliwości (art. 175 ust. 1 Konstytucji RP)³⁷. W praktyce orzekanie wiąże się z procesem wykładni i stosowania prawa. Podkreśla się, że z uwagi na realne niebezpieczeństwo powstawania rozbieżności interpretacyjnych, stanowiących zagrożenie dla bezpieczeństwa prawnego, ale również dla zasady państwa prawnego³⁸, niezbędne jest funkcjonowanie nadzoru judykacyjnego, czyli nadzoru merytorycznego nad orzecznictwem, sprawowanego przez Sąd Najwyższy nad sądami powszechnymi i nad sądownictwem wojskowym³⁹. Jak wyjaśnił przy tym Sąd Najwyższy w postanowieniu z 13.11.2009 r., III SPP 24/09⁴⁰: „Nadzór nad orzecznictwem sądów powszechnych realizowany przez Sąd Najwyższy w oparciu o art. 183 ust. 1 Konstytucji RP i art. 1 pkt 1a ustawy z 23.11.2002 r. o Sądzie Najwyższym ma charakter nadzoru judykacyjnego”. Dodać przy tym trzeba, że nadzór ten obejmuje dziedzinę niepodlegającą nadzorowi administracyjnemu ani służbowemu, a jego zakres i sposób wykonywania musi wynikać z regulacji ustawowej. Kompetencje wynikające z art. 183 ust. 1 Konstytucji RP polegają na możliwości ingerowania w treść prawomocnych rozstrzygnięć wydanych przez sądy powszechne i sądy wojskowe, a sama realizacja tego nadzoru

³⁶ A. Łazarska, *Niezawisłość sędziowska...*, s. 233.

³⁷ P. Wiliński, P. Karlik [w:] *Konstytucja RP*, t. II, *Komentarz do art. 87–243*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016, komentarz do art. 183.

³⁸ W. Sanetra, *Rola i obowiązki polskiego Sądu Najwyższego w regulowaniu i administrowaniu władzą sądowniczą*, PS 2004/3, s. 13.

³⁹ A. Górski [w:] *Prawo o ustroju sądów powszechnych...*, s. 33.

⁴⁰ LEX nr 560870.

odbywa się poprzez: rozpoznawanie środków zaskarżenia od orzeczeń sądowych o charakterze nadzwyczajnym (np. skarga kasacyjna) lub zwyczajnych środków zaskarżenia (np. zażalenia), podejmowanie uchwał mających na celu wyjaśnienie przepisów prawnych budzących wątpliwości lub których stosowanie wywołało rozbieżności w orzecznictwie czy też podejmowanie uchwał zawierających rozstrzygnięcia zagadnień prawnych budzących poważne wątpliwości w konkretnej sprawie. Nadzór judykacyjny Sądu Najwyższego ma na celu m.in. zapewnienie prawidłowości oraz jednolitości wykładni prawa i praktyki sądowej. Jak podkreśla się w piśmiennictwie, dbałość o jednolitość orzecznictwa jest swego rodzaju pochodną nadzoru judykacyjnego⁴¹. Pomimo okoliczności, że Konstytucja RP nie określa środków nadzoru orzeczniczego Sądu Najwyższego, to ich granice zakreśla zasada niezawisłości sędziowskiej. Nie zmienia to faktu, że środki nadzoru judykacyjnego Sądu Najwyższego pozwalają na ingerowanie w sposób i treść rozstrzygania konkretnych spraw sądowych. Pozbawienie bowiem Sądu Najwyższego możliwości wzruszenia orzeczeń wydawanych przez podlegające nadzorowi w zakresie orzecznictwa sądy czyniłoby ten nadzór pozornym.

Obecnie w literaturze przedmiotu podkreśla się, że zasada niezawisłości sędziowskiej nie wyłącza konieczności funkcjonowania nadzoru nad sądami i sędziami, a to z uwagi na błędy popełniane również przez sędziów czy usterki w funkcjonowaniu sądów⁴². Nadzór orzecniczy wymaga jednak harmonijnego pogodzenia ze sobą zasady niezależności sądów i niezawisłości sędziów oraz nakazu przeciwdziałania wydawaniu rozbieżnych orzeczeń, poprzedzonego odmiennymi ustaleniami interpretacyjnymi dotyczącymi tych samych przepisów⁴³.

⁴¹ B. Szmulik, *Pozycja ustrojowa Sądu Najwyższego w Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2008, s. 284; B. Stępień-Załuśka, *Sprawowanie wymiaru sprawiedliwości przez Sąd Najwyższy w Polsce*, Warszawa 2016, s. 206.

⁴² J. Gudowski, T. Ereciński, J. Iwulski [w:] *Prawo o ustroju sądów powszechnych. Ustawa o Krajowej Radzie Sądownictwa. Komentarz*, red. J. Gudowski, T. Ereciński, J. Iwulski, Warszawa 2009, komentarz do art. 7.

⁴³ L. Garlicki [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. IV, red. L. Garlicki, Warszawa 2005, s. 4–5.

Według W. Miszewskiego pojawiające się w procesie orzekania „usterki” i uchybienia uzasadniają konieczność funkcjonowania „nadzoru nad sądami i sędziami”. Autor rozróżnia przy tym nadzór judykacyjny, obejmujący kontrolę nad sądami w zakresie orzekania, nadzór służbowy powierzony sądom dyscyplinarnym oraz nadzór administracyjny⁴⁴. Istotę nadzoru judykacyjnego sprowadza do badania przez sąd wyższego rzędu środków odwoławczych od orzeczeń sądu niższej instancji, przypisując jednocześnie temu nadzorowi prewencyjne znaczenie⁴⁵. E. Waśkowski akcentował postulat wyraźnego rozgraniczenia nadzoru judykacyjnego od dyscyplinarnego oraz niewkraczania tego nadzoru w sferę „przekonania sędziowskiego”⁴⁶. J. Jodłowski oraz S. Włodyka wskazywali, że nadzór nad orzecznictwem sądów niższych instancji powinien przejawiać się w dwóch aspektach – instancyjnym oraz pozainstancyjnym⁴⁷ i musi być sprawowany podczas rozpoznawania środków odwoławczych⁴⁸. Ponadto wedle S. Włodyki nadzór judykacyjny w szerokim tego słowa znaczeniu sprowadza się do nadzoru nad orzecznictwem sądowym, czyli nad właściwą, jurysdykcyjną działalnością sądów poprzez kontrolę orzeczeń sądów niższej instancji na skutek wniesionych środków zaskarżenia⁴⁹. Nadzór ten może być sprawowany tylko przez sądy – i to co do zasady sądy hierarchicznie wyższe nad sądami im podległymi. Zdaniem B. Dobrzańskiego jedną z form nadzoru judykacyjnego jest załatwianie środków odwoławczych, ale przejawia się on także w inicjatywie sądu wyższej instancji, który posiada uprawnienia nadzorcze i który w razie potrzeby powinien postępowanie nadzorcze wszczynać z urzędu⁵⁰. Obecnie w doktrynie prawa procesowego podkreśla się, że pod pojęciem nadzoru judykacyjnego rozumieć należy nadzór sprawowany przede

⁴⁴ W. Miszewski, *Proces cywilny w zarysie. Część pierwsza*, Warszawa–Łódź 1948, s. 30–31.

⁴⁵ W. Miszewski, *Proces cywilny...*, s. 30–31.

⁴⁶ E. Waśkowski, *Podręcznik procesu cywilnego*, Wilno 1932, s. 56.

⁴⁷ J. Jodłowski, *Nowe drogi polskiego procesu cywilnego*, Warszawa 1951, s. 59 i n.

⁴⁸ S. Włodyka, *Organizacja sądownictwa*, Kraków 1959, s. 238.

⁴⁹ S. Włodyka, *Organizacja...*, s. 238.

⁵⁰ Szerzej B. Dobrzański, *Nadzór judykacyjny Sądu Najwyższego*, NP 1957/9.

wszystkim przez sądy powszechne⁵¹. Nadzór sprawowany przez te sądy ma charakter nadzoru *sensu stricto* (nadzoru bezpośredniego)⁵².

4. Podsumowanie

W podsumowaniu poczynionych rozważań trzeba zwrócić uwagę, że pojęcie nadzoru wyjaśniane jest przede wszystkim w obszarze prawa administracyjnego niemalże jednolicie ze wskazaniem, iż jest to pojęcie szersze od kontroli, ponieważ obejmuje także prawo wydawania zarządzeń i poleceń mających na celu usunięcie uchybień. Istotne jest jednak, że stwierdzenie to staje się prawdziwe tylko i wyłącznie wtedy, gdy doszło do przeprowadzenia kontroli. Bezsprzecznie cechą kontroli pozostaje zawsze brak możliwości władczego i wiążącego oddziaływania na działania podmiotów, wobec których jest stosowana. Z tych więc przyczyn współczesne rozwiązania prawne w pierwszej kolejności wdrażają nadzór, którego podstawowym elementem jest właśnie kontrola. Stwierdzić więc można, że prawidłowo sprawowany nadzór nie istnieje bez uprzedniej rzetelnej kontroli, a sam nadzór określić należy jako procedurę weryfikacyjną⁵³.

Pojęcie nadzoru funkcjonuje zarówno w języku potocznym, jak i prawniczym oraz prawnym. Na gruncie jurydycznym nie istnieje jeden „generalny” i modelowy nadzór. Język przepisów prawnych wielokrotnie posługuje się pojęciem nadzoru, ale ustawodawca nie przewidział jego definicji legalnej, co skutkuje wyjaśnianiem tego pojęcia na wiele różnych sposobów, zarówno w literaturze, jak i orzecznictwie. Stąd też merytoryczna konkretyzacja treści nadzoru napotyka na poważne trudności, a prawo posługuje się tym pojęciem w odniesieniu do wsze-

⁵¹ J. Bodio, *Nadzór nad komornikami sądowymi i ich czynnościami*, Sopot 2023, s. 55.

⁵² A. Góra-Błaszczkowska, *Nadzór judykacyjny nad czynnościami komornika sądowego* [w:] *Współczesny model egzekucji sądowej i postępowania egzekucyjnego. Zbiór studiów*, Sopot 2017.

⁵³ M. Kania, *Charakter prawny skargi kasacyjnej* [w:] *Zwyczajne środki zaskarżenia w postępowaniu przed sądami administracyjnymi*, Warszawa 2009, s. 77.

laskich dziedzin. Nie oznacza to jednak, że zakres podmiotowy oraz przedmiotowy nadzoru nie jest limitowany prawem⁵⁴.

Prawidłowo wykonywany nadzór umożliwia usunięcie stwierdzonych nieprawidłowości, będących udziałem podmiotu nadzorowanego, a to na podstawie ustawowego upoważnienia do skutecznego wzruszania czynności tego podmiotu. Na zespół kompetencji nadzorczych składają się nie tylko uprawnienia związane z wykonywaniem czynności nadzorczych, ale i obowiązek sprawowania nadzoru w stosunku do oznaczonego kręgu podmiotów oraz w określonym zakresie przedmiotowym. Z zasady nadzór może mieć charakter represyjny lub prewencyjny, co sprowadza się do stwierdzenia, że ma on na celu usunięcie nieprawidłowości w zakresie działania organów nadzorowanych, ale także zapobieganie im w przyszłości. Stosowanie środków nadzorczych skutkuje korektą wadliwych czynności i umacnia legalizm podejmowanych przez podmiot nadzorowany działań. Ze względu na podmiot nadzorujący wyodrębnić należy nadzór sprawowany przez: organy administracji – nadzór administracyjny i organy sądowe – nadzór judykacyjny.

Nadzór judykacyjny polega przede wszystkim na korygowaniu wadliwych orzeczeń, a realizowany jest za pomocą środków procesowych o charakterze represyjnym, choć może on mieć również charakter prewencyjny, służący wyeliminowaniu nieprawidłowości na przyszłość. Nadzór ten obejmuje orzekanie, a więc dziedzinę niepodlegającą nadzorowi administracyjnemu ani służbowemu, przy czym jego zakres i sposób wykonywania musi wynikać z regulacji ustawowej.

⁵⁴ R. Czyżak, M. Czyżak, *Kontrola w administracji publicznej: istota, cele i rodzaje*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2003/3–4, s. 79.

Rozdział II

INSTYTUCJA NADZORU NAD EGZEKUCJĄ I ORGANEM EGZEKUCYJNYM W UJĘCIU HISTORYCZNYM

1. Wprowadzenie

Egzekucja jest zjawiskiem społecznym oraz prawnym¹. Dzięki ingerencji państwa ewoluowała od zemsty do znacznego ograniczenia prawa wierzyciela do samosądu². Użycie siły dla ochrony praw znane już było w najdawniejszych czasach przedhistorycznych, kiedy to decydujące znaczenie w egzekucji miała przemoc. Pokrzywdzony, używając przemocy, urzeczywistniał swoje prawo, a zwyciężał nie zawsze ten, po czyjej stronie była słuszość. Przemoc była zatem źródłem zwyczajowego prawa egzekucyjnego, na co dowodem jest szeroko rozwinięte prawo pomocy własnej³.

¹ E. Wengerek, *Pojęcie, przedmiot i przesłanki postępowania egzekucyjnego i zabezpieczającego* [w:] *Wstęp do systemu prawa procesowego cywilnego*, red. J. Jodłowski, Warszawa 1974, s. 341.

² T. Zembrzowski, *Funkcje i cele egzekucji sądowej* [w:] *Symbolae Andreae Marciniak Dedicatae. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Andrzejowi Marciniakowi*, red. J. Jagieła, R. Kulski, Warszawa 2022, s. 815–816.

³ H.F. Gaul, *Ochrona prawna w egzekucji w świetle podstaw konstytucyjnych i dogmatycznych*, PPE 2003/1, s. 31–32 i powołana tam literatura.

W okresie obowiązywania zwyczajowego prawa egzekucyjnego z samej istoty rzeczy nie istniały organy egzekucyjne (nie sposób przecież uznać osobę stosującą pomoc własną, by urzeczywistnić swe prawo, za organ egzekucyjny), tym bardziej nie można mówić o instytucji nadzoru⁴. Prawidłowość ta dotyczy zresztą całego „wymiaru sprawiedliwości” – na próżno szukać uregulowanego sądownictwa ze strony państwa z udziałem funkcjonariuszy zawodowych⁵. O ile obecnie należałoby wskazać, że integralnymi elementami egzekucji są środki przymusu przewidziane przez ustawę procesową celem spełnienia świadczeń przysługujących wierzycielowi od dłużnika⁶, o tyle wtenczas za podstawę „systemu środków egzekucji” trzeba uznać, po pierwsze, przemoc (w myśl zasady, że zwyciężał ten, kto przewyższał siłą fizyczną, a nie ten, kto miał słuszość), biorącą swe źródło z prawa pomocy własnej, wspartej co najwyżej pomocą członków gminy; po drugie, zemstę, jako środek zadośćuczynienia stosowany przede wszystkim w ramach egzekucji osobistej, ponieważ egzekucja majątkowa pojawiała się w szczerbującym zakresie⁷.

Pewnego zinstytucjonalizowania egzekucji można upatrywać w starożytnej Grecji, gdzie podstawą egzekucji był wyrok sądu wydany na skutek złożenia skargi publicznej lub prywatnej⁸. W przypadku egzekucji roszczeń prywatnych, co do zasady, wierzyciel prowadził egzekucję bez

⁴ Tak więc cechą charakterystyczną czasów początków kultury prawniczej, a więc czasów najdawniejszych rzymskich, jak również we wszystkich państwach pierwotnych, jest wykształcenie się prawa zwyczajowego opartego na zwyczaju powstałym w wyniku ciągłości i niezmienności jakiegoś postępowania. Zwyczaj ten, uznawany dobrowolnie przez społeczność za konieczny i stosowany przez dłuższy czas niezmiennie, zostaje podniesiony do rangi normy prawnej. Jego rola słabnie wraz z pojawieniem się nowych czynników prawotwórczych. Por. W. Rozwadowski [w:] *Historia prawa*, red. B. Lesiński, W. Rozwadowski, Warszawa–Poznań 1980, s. 44.

⁵ W. Osuchowski, *System rzymskiego prawa prywatnego. Rzymski proces cywilny w zarysie*, Wrocław 1949, s. 4.

⁶ Definicja egzekucji autorstwa E. Wengerka, *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1970, s. 9–10.

⁷ K. Stefko, *Rzut na historyczny rozwój prawa egzekucyjnego* [w:] *Księga pamiątkowa ku czci Bolesława Orzechowskiego*, t. II, Lwów 1916, s. 461.

⁸ J. Rominkiewicz, *Kilka uwag na temat egzekucji w Atenach* [w:] *Postępowanie egzekucyjne w dziejach. X Konferencja Naukowa Karpacz, 1–13 września 2006 r.*, Wrocław 2007, s. 11.

wsparcia instytucji i organów państwowych. Egzekucja miała początkowo charakter osobisty, co oznaczało oddawanie dłużników w niewolę⁹.

W dobie prawa rzymskiego, w procesie legisakcyjnym (*per legis actiones*), egzekucja kierowana była przeciwko osobie dłużnika i wyrzucić miała na nim przymus, przy czym mając charakter kary i zemsty, nie polegała jedynie na podjęciu działań zmierzających do zaspokojenia wierzytelności, ale obejmowała wiele czynności wychodzących poza zakres przymusowego egzekwowania długu. Egzekucja miała charakter prywatny, prowadzona była przez samych wierzycieli, ograniczanych i nadzorowanych w tym zakresie przez państwo¹⁰. Zgodnie z ustawą dwunastu tablic dłużnik miał 30 dni na uregulowanie należności zasądzonej w wyroku bądź uznanej w toku procesu¹¹. Po upływie wskazanego terminu wierzyciel mógł skorzystać z prawa doprowadzenia dłużnika przed pretora. Egzekucja w procesie formułkowym charakteryzowała się wieloma odrębnościami w stosunku do procesu legisakcyjnego, ponieważ wierzyciel mógł wdrożyć egzekucję tylko z upoważnienia władzy, a nie z mocy własnego prawa, pomimo nadal prywatnego charakteru egzekucji¹². W dobie procesu kognicyjnego wykonanie wyroków należało już w całości do organów państwowych. Egzekucja wszczynana była na mocy decyzji sądu, a przeprowadzał ją *executor* – sądowy organ wykonawczy. Jakkolwiek zmienił się charakter egzekucji, to zasady postępowania stworzone przez pretorów w czasach procesu formułkowego nie uległy zasadniczej zmianie¹³.

Pierwotnemu prawu germańskiemu nieznany był proces cywilny w ścisłym tego słowa znaczeniu, a sama egzekucja miała swoje korzenie

⁹ Szerzej T. Żal, *Egzekucja z ruchomości w dziejach – rys historyczny rozwoju instytucji*, PPE 2011/6–7.

¹⁰ F. Zoll, *Pandekty, czyli nauka rzymskiego prawa prywatnego*, Kraków 1914, s. 461–462; I. Żeber, *Capio pignoris w prawie rzymskim* [w:] *Postępowanie egzekucyjne w dziejach. X Konferencja Naukowa Karpacz, 1–13 września 2006 r.*, Wrocław 2007, s. 23–24; W. Wołodkiewicz, M. Zabłocka, *Prawo rzymskie. Instytucje*, Warszawa 2014, s. 295.

¹¹ Wyrok taki, wydany na skutek uznania długu (sądowe uznanie przez dłużnika bądź zasądzający należność) był tytułem egzekucyjnym – K. Stefko, *Rzut...*, s. 462.

¹² W. Osuchowski, *System rzymskiego prawa prywatnego...*, s. 60.

¹³ K. Stefko, *Rzut...*, s. 474.

w zemście, która w początkowym okresie miała charakter osobisty. Zauważalny był wzrost znaczenia sądu kosztem ograniczenia stosowania pomocy własnej¹⁴. Wymiar sprawiedliwości w sprawach naruszających interes ogółu sprawowany był przez wiec – sądowi przewodniczył *thunginus*, po czym w czasach monarchii patrymonialnej najwyższa władza sądowa przechodzi w ręce króla¹⁵.

Prawo egzekucyjne w procesie rzymsko-kanonicznym było w zasadzie pominięte, dlatego też jego główne założenia mają źródło w prawie rzymskim, z widocznymi wpływami prawa germańskiego. Egzekucja niemalże w całości należała do *judex ordinarius* – sędziego, który wydawał wyrok, a podstawą egzekucji mógł być tylko wyrok prawomocny. Pojawiła się także instytucja egzekutora, który pod nadzorem i na polecenie sądu w przypadku egzekucji roszczenia prawa do rzeczy odbierał dłużnikowi ruchomość lub nieruchomość i oddawał ją wierzycielowi.

Powszechny proces niemiecki to w głównej mierze recepcja rozwiązań z procesu rzymsko-kanonicznego. Egzekucja natenczas wszczynana była na podstawie prawomocnego wyroku, ugody sądowej czy też dokumentów sporządzanych przed sądem lub notariuszem. Główną rolę w egzekucji odgrywał sąd, funkcjonowała również instytucja sługi sądowego.

Źródła polskiego postępowania egzekucyjnego sięgają Statutów Kazimierza Wielkiego, w których to po raz pierwszy władza państwowa zastrzegła sobie w sposób wyraźny prawo ingerowania w wykonywanie wyroków sądowych. Zasada, że państwo i ustanowione przezeń prawo, a nie sam wierzyciel, jak dotychczas było przyjęte, wykonują wyroki wydane w imieniu władzy państwowej, została wdrożona we wszystkich cywilizowanych systemach prawa¹⁶. Pojawienie się egzekucji sądowej nie oznaczało jednak całkowitego zaniku egzekucji prowadzonej przez samych wierzycieli. W Polsce, obok egzekucji prowadzonej w imieniu państwa i jego organów, jeszcze do końca pierwszej Rzeczypospolitej

¹⁴ K. Stefko, *Rzut...*, s. 474.

¹⁵ T. Maciejewski, *Historia powszechna ustroju i prawa*, Warszawa 2015, s. 92–93.

¹⁶ J. Piotrowski, *Przedsiębiorstwo państwowe w sądowym postępowaniu egzekucyjnym i zabezpieczającym*, Warszawa 1982, s. 7 i powołana tam literatura.

istniała egzekucja prywatna, w której nie uczestniczyły organy państwa. Strona sama dokonywała czynności egzekucyjnych, które nie były poddane określonym regułom postępowania. Dopiero poczynając od Statutów Kazimierza Wielkiego (1356–1362, tzw. Statut piotrkowski i późniejszy Statut wiślicki – 1368), pojawia się coraz większa ingerencja państwa w przebieg postępowania egzekucyjnego. Od tego momentu zostaje ograniczona egzekucja pozasądowa. Powróci ona dopiero w chwili upadku instytucji państwa w Rzeczypospolitej w połowie XVII i XVIII. W tym czasie szczyt swej popularności przeżywał „zajazd”, który był dokonywany przez stronę w celu wyegzekwowania wyroku.

Dopiero w XVIII w. zlecono urzędowi grodzkiemu dokonywanie egzekucji w zakresie wszelkich procesów¹⁷. Od tego też czasu w Polsce wykonywanie wyroków sądowych stanowi domenę władzy państwowej. W drugiej połowie XVIII w. doszło do usprawnienia postępowania egzekucyjnego, a samo prowadzenie egzekucji powierzono sędziom oraz komornikom ziemskim. Zmiany te przetrwały do III rozbioru Polski, a miały na celu specjalizację organów w zakresie przymusowego wykonywania wyroków¹⁸.

2. Nadzór nad egzekucją i organem egzekucyjnym na ziemiach polskich do czasów zaborów

2.1. Urząd woźnego sądowego

Genezy urzędu komornika sądowego na ziemiach polskich należy poszukiwać w pierwszych wzmiankach źródłowych pochodzących z XII oraz XIII wieku, a wskazujących na wykształcenie się stanowiska woźne-

¹⁷ D. Szpopier, I. Zdanowski, *Egzekucja w procesie polskim – zarys historii instytucji* [w:] *Przyczynki do historii prawa*, red. D. Szpopier, A. Bielecki, I. Zdanowski, Sopot 2000, s. 11.

¹⁸ T. Żal, *Egzekucja z ruchomości*, Poznań 2012, s. 14.

go sądowego¹⁹, zwanego także służebnikiem, *preco, ministerialis, officialis i servilis*. W strukturze organów sądowych był to funkcjonariusz niższego rzędu, jednakże jego obecność w procesie była niezbędna²⁰. Jak podkreśla Z. Rymaszewski²¹, istnieje wiele hipotez dotyczących powstania tego stanowiska: z jednej strony przypuszcza się, że instytucja woźnego sięga czasów zamierchłych, z drugiej woźni sądowi mieli pojawić się na ziemiach polskich wraz z powstaniem sądów. Początki urzędu komornika sądowego datować należy z dużym prawdopodobieństwem na okres monarchii wczesnofeudalnej wraz z wykształceniem się aparatu władzy centralnej i lokalnej²².

Geneza egzekucji w państwie polskim związana była z wykształceniem się zgromadzenia sądowego, zwanego wiecem²³, które wydawało stronę przegrywającą spór stronie, która ten spór wygrywała²⁴. Kolejno kompetencje w tym zakresie przejął monarcha, delegując je z czasem na urzędników. W ostatniej fazie epoki średniowiecza funkcje organów egzekucyjnych na ziemiach polskich pełnili: sąd wydający wyrok, sędzia duchowny, w sprawach o granice nieruchomości – podkomorzy, w końcu starosta grodowy²⁵. Pomocniczymi organami egzekucyjny-

¹⁹ Jak wskazuje Z. Rymaszewski, najczęściej spotykanym terminem właściwym dla stanowiska jest woźny sądowy, rzadziej sługa, służebnik – Z. Rymaszewski, *Z badań nad organizacją sądów prawa polskiego w średniowieczu. Woźny sądowy*, Warszawa 2008, s. 20.

²⁰ J. Rafacz, charakteryzując urząd woźnego, z uwagi na obszar, na którym działali woźni sądowi, wyróżnił: woźnych generalnych, prowincjonalnych (wojewódzkich, ziemskich i powiatowych) oraz grodzkich, działających w ramach grodu i najbliższych jego okolic – J. Rafacz, *Dawny proces polski*, Warszawa 1925, s. 79.

²¹ Z. Rymaszewski, *Z badań nad organizacją sądów prawa polskiego w średniowieczu. Woźny...*, s. 45–52.

²² R. Łyszczek stwierdza, że nazwa „komornik” była najszerzej rozpowszechniona, jeśli mowa o urzędnikach dworskich, ponieważ sprawował on np. funkcje posła, posłańca, woźnego, mierniczego, poborcy, pokojowego. Zob. R. Łyszczek, *Instytucja komornika sądowego jako organu egzekucyjnego w okresie międzywojennym*, Sopot 2007, s. 23. Podobnie W. Tomalak wskazuje, że pojęcie „komornik” odnosiło się do osób o różnym statusie, jak np. wysoki urzędnik dworski, woźny sądowy, zastępca sędziego czy podsędek w sądzie ziemskim – W. Tomalak, *Status ustrojowy i procesowy komornika sądowego*, Warszawa 2014, s. 34 i powołana tam literatura.

²³ S. Kutrzeba, *Historia ustroju Polski w zarysie. Korona*, Warszawa 1949, s. 111 i n.

²⁴ D. Szpoper, I. Zdanowski, *Egzekucja...*, s. 12.

²⁵ P. Wiązek, *Postępowanie egzekucyjne w średniowiecznej Polsce [w:] Postępowanie egzekucyjne w dziejach. X Konferencja Naukowa, Karpacz, 11–13 września 2006 r.*, Wrocław